

Особливості впливу цеоліту в клейовій композиції на міцність склеювання за підвищеної температури

В работе исследованы показатели теплостойкости полиуретановой клеевой композиции, модифицированной природным минералом цеолитом.

Ключевые слова: теплостойкость, клеевая композиция, обувь.

This paper investigates performance of heat resistance of polyurethane adhesive compositions modified with natural zeolite mineral.

Keywords: heat resistance, adhesive composition, shoes

Вимогам клейового кріплення взуттєвих штучних і синтетичних матеріалів найбільш повно відповідають поліуретанові клеї. Покращенню властивостей і створенню нових поліуретанових композицій присвячено безліч авторських свідоцтв. Ці клеї забезпечують не тільки високу міцність клейового шва у вихідному стані, а й збереження міцнісних показників в процесі роботи за підвищених температур, мають здатність затвердівати за невисоких температур і тисків, не виділяти в процесі затвердіння леткі продукти і мати високі фізико-механічні характеристики.

Нині нараховується близько ста марок вітчизняних синтетичних клеїв, які залежно від здатності витримувати більші або менші теплові навантаження можуть бути поділені на три групи:

I – клеї, що витримують тривалий вплив температур близько 60°C

II – теплостійкі клеї, що витримують тривалий або короточасний вплив температур порядку 100°C

III – високотеплостійкі клеї, що витримують короточасний вплив температур до 300°C [1,2]

Для виготовлення спецвзуття, яке витримуватиме високі температурні навантаження, є необхідним створення різноманітних теплостійких клеїв з широкою гамою властивостей, що і вказує на актуальність даного дослідження.

Поняття «теплостійкість», з одного боку, характеризує температурний інтервал розм'якшення клейової плівки, з іншого, – це поняття використовують як характеристику верхньої граничної температури, за якої в певних умовах і заданому часі витримки не відбувається істотних змін фізико-механічних властивостей. Час та умови витримки встановлюють з урахуванням вимог даної конкретної галузі застосування.

Тепло-і термостійкість пов'язані з хімічною будовою й визначаються фізичними та хімічними факторами. За короткочасної теплової дії властивості матеріалів часто-густо визначають виключно впливом фізичних факторів. У разі тривалої термостійкості вирішальними значною мірою є хімічні фактори. Звідси випливає, що термостійкість є величина, залежна від часу [3,4].

Постановка завдання

Фірма «Вауег» (Німеччина) виготовляє клеї, які застосовують на вітчизняному ринку і являють собою суміш поліуретанового каучуку типу Десмокол й ізоціанатів, які містять вулканізуючу суміш типу Десмодур. Вже давно у взуттєвій промисловості зарекомендував себе двокомпонентний клей на основі Десмоколу 400 і Десмодуру (20 мас.ч. Десмоколу 400:80мас.ч.етилацетату). Десмодур R сприяє підвищенню адгезії та діє як компонент-зшивач, завдяки чому можна істотно підвищити термостійкість клейових з'єднань. Однак, даний клей містить у своєму складі дефіцитні, дорогі й токсичні компоненти, а також не забезпечує високої міцності клейового з'єднання.

З погляду гігієни праці, це токсичний компонент і за умов недостатньої припливно-витяжної вентиляції на вітчизняних підприємствах застосування його обмежене.

Німецьким дослідницьким центром для найважливіших у технічному відношенні діізоціанатів встановлено максимальну концентрацію в повітрі робочого приміщення (ПДК) в 0,02 ррт. Ця нормативна вимога має бути дотримана у разі використання важколетких ізоціанатних компонентів.

Для підвищення початкової міцності й термостійкості однокомпонентних взуттєвих клеїв фірмою «Вауег» розроблені спеціальні марки уретанового каучуку – Десмокол-530 і Десмокол-540 [1], які мають сильнішу кристалізацію і міцність зв'язку, кращу адгезію до багатьох матеріалів та підвищену гідролітичну стійкість, ніж широко використовуваний у взуттєвому виробництві уретановий каучук марки Десмокол-400.

ТАБЛИЦЯ 1 – Оптимальний склад досліджуваних клейових композицій

Клейова композиція (КК)	Компонент	Кількість компоненту, мас.ч.
№1 (ПУ-503)	Поліуретановий каучук марки Десмокол-530	17
	Ацетон	20
	Етилацетат	63
№2 (ВУ-252)	Поліуретановий каучук марки Десмокол-530	16
	Співполімер вінілацетату і вінілхлориду	2
	Порошок двоокису кремнію (аеросил)	1
	Ацетон	20
	Етилацетат	61
№3 (КИСПО 1)	Ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R- типу)	5%
	Поліуретановий каучук марки Десмокол-530	17
	Ацетон	20
	Етилацетат	63
№4 (Д-274)	Ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R- типу)	10%
	Уретановий каучук марки Десмокол-530	10
	Хлорований натуральний каучук	10
	Ацетон	20
	Етилацетат	60
	Ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R- типу)	20%

І тому метою даного дослідження є підвищення показників теплостійкості поліуретанових клейових композицій, які б можна було застосовувати для виготовлення спецвзуття, що експлуатується за підвищених температурних режимів і при цьому як модифікатор клейових композицій використовувати нетоксичні й недорогі продукти.

Результати та їх обговорення

Досліджено чотири найжививаніших у вітчизняному взуттєвому виробництві склади поліуретанових клейових композицій (КК): ПУ-503, ВУ-252, КИСПО-1 і Д-274, в яких як наповнювач додано природній мінерал – цеоліт (рис. 1) Сокирницького родовища (м. Хуст, Закарпатська обл., Україна).

Основні компоненти поліуретанових композицій: уретановий каучук, цеоліт, етилацетат і ацетон.

Для всіх композицій рецептура першої частини клею складається з поліуретанового каучуку марки Десмокол-530, розчинника – етилацетату та розріджувача – ацетону.

Рецептура другої частини поліуретанових клеїв така:

- ✓ Для композиції №2 додатково вводять ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R-типу), співполімер вінілацетату і вінілхлориду, порошок двоокису кремнію – аеросил
- ✓ №3 – ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R-типу)
- ✓ №4 – ізоціанатвмісний вулканізуючий агент Десмодур (R-типу), хлорований натуральний каучук

Встановлення оптимальних співвідношень компонентів у клейових складах здійснювали за допомогою математичного моделювання експерименту [5], результат якого подано в табл. 1.

Для підвищення термічних властивостей вищенаведених клейових композицій додаємо природній мінеральний наповнювач – цеоліт (дисперсність порошку – 0,08мм) із розрахунку 0–3% від загальної кількості. Каркасна структура цеоліту, його фізико-хімічні характеристики і висока термічна стійкість (до 700°С) дають можливість припустити, що як модифікатор клейової композиції він підвищить показники теплостійкості.

Цеоліт – це природній алюмогідросилікат лужних та лужно-земельних металів кристалічної структури, загальної формули $MeOx[(Al_2O_3)_x(SiO_2)_y]zH_2O$, який має адсорбційні, іонообмінні, каталітичні, детоксифікаційні, бактеріцидні та інші цінні, в деякій мірі, унікальні властивості. Кожна частинка цеолітової муки має безліч пор діаметром 0,3-2нм. У внутрішньомолекулярний простір цеолітів можуть проникати тільки молекули, розміри яких не перевищують розміри вхідних віконць. Тому цеоліти називають ще молекулярними ситами.

Рис. 1 – Каркасна решітка кристалічної структури цеоліту

Хімічна природа поверхні цеоліту здатна адсорбувати молекули води CO_2 , H_2S , NH_3 , інших неорганічних речовин; органічних речовин: C_2H_2 , C_2H_5OH , CH_3Cl , CH_3COOH , інші органічні спирти, альдегіди, кислоти, а також жири. Він є добрим сорбентом, як з рідкої, так і газоподібної фази. Загальна характеристика основних фізико-хімічних характеристик цеоліту Сокирницького родовища наведено в табл. 2.

Розроблено і приготовлено 20 рецептур клеїв (залежно від відсоткового вмісту цеоліту – по 5 для кожної клейової композиції(КК)). Теплостійкість визначали за ступенем зниження міцності клейових з'єднань внаслідок теплової обробки – витримки в термостаті протягом 1год

за температур $50 \pm 2^\circ C$, $100 \pm 2^\circ C$, $150 \pm 2^\circ C$, $200 \pm 2^\circ C$, $250 \pm 2^\circ C$.

Зразки після склеювання протягом 24 год витримували за кондіційних умов ($t=20 \pm 2^\circ C$, $\phi=65 \pm 3\%$), після чого в термостаті витримували протягом години за вищезазначених температур. Міцність склеювання після теплообробки визначали на розривній машині.

Показники теплостійкості для досліджуваних композицій – в табл. 3.

Аналіз результатів випробувань свідчать, що досліджувані клейові композиції, у разі введення до їхнього складу цеоліту як модифікатора, мають підвищені теплостійкі характеристики.

Вже за температури $50 \pm 2^\circ C$ у разі введення до всіх клейових композицій 1% цеоліту межа міцності підвищилась в середньому на 55%, що свідчить про вплив каркасної структури цеоліту на фізико-механічні властивості композиції. Залежність міцності від вмісту цеоліту в клейових композиціях за температури $50 \pm 2^\circ C$, подано на рис 2.

Як видно з рис. 2 і 3, зі збільшенням вмісту цеоліту до 1% показники теплостійкості збільшуються, проте у разі підвищення вмісту до 2-2,5% – теплостійкість різко зменшується.

В інтервалі температур 50–100°С міцнісні характеристики знижуються незначно. За температури 200°С міцність падає для всіх композицій майже вдвічі.

Згідно з науково-технічною документацією значення теплостійкості клейового шва (межа міцності) має становити 60% від значення міцності після витримки зразків за температури 50°С протягом 60 хв.

За результатами досліджень у всіх клейових композиціях, модифікованих цеолітом в кількості 1-1,5%, теплообробка за температурі 150°С не знижує показники міцності, вони відповідають нормативним значенням (рис 3).

Для клейової композиції №1 (ПУ-503), що містить Десмокол 530, цеоліт, етилацетат і ацетон, модифікація цеолітом дасть змогу підвищити теплостійкість до 200°С (рис. 4) і межа міцності становить 32,8 Н/см, тобто в межах норми – не менше 24 Н/см.

ТАБЛИЦЯ 2 – Основні фізико-хімічні характеристики цеоліту Сокирницького родовища

Пористість	34%
Густина	2,3г/см ³
Питома поверхня	413 м ² /г
Вміст сорбенту	70 %
Іонообмінна ємкість	1,5мг екв/г
Вологість	4 – 6 %
Термічна стійкість	До 700°С
Розмір мікропор	0,3-2 нм
Дисперсність порошку	8 – 250 мкм 0,08мм; а також фракції (від 0 до 1мм, від 1 до 3мм)
Вартість	50 €/т

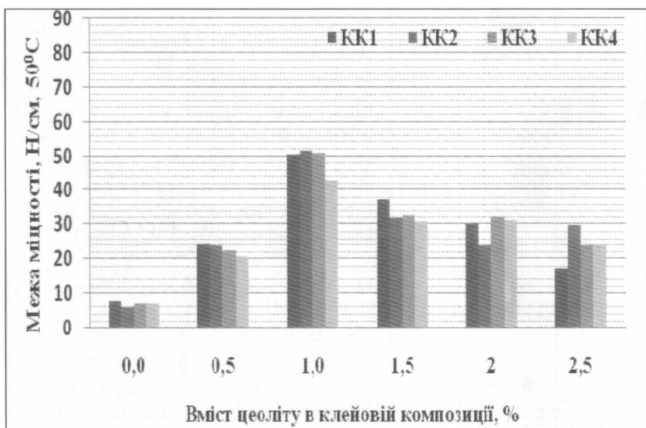

Рис. 2 – Залежність міцності від вмісту цеоліту за температури 50°С для досліджуваних клейових композицій

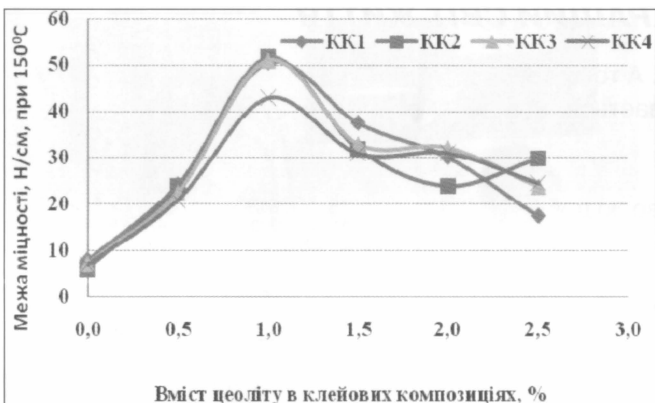

Рис. 3 – Залежність межі міцності від вмісту цеоліту для досліджуваних КК за температури 150°С

Рис. 4 – Залежність показника міцності від вмісту цеоліту за зміни температури від 50°С до 250°С для клейової композиції №1

ТАБЛИЦЯ 3 – Показники теплостійкості залежно від вмісту цеоліту і температури теплообробки

№ КК	Температура теплообробки, °С	Межа міцності, Н/см, залежно від вмісту цеоліту, %					
		0	0,5	1	1,5	2	2,5
1	50	48	49,1	75,2	78,0	65	56,8
2		39	42,4	76,4	69,6	46,8	31,4
3		41	41,2	78,6	78,3	47,2	32,9
4		40	40,8	74,4	75,8	49,0	32,1
1	100	20,4	33,2	69,2	67	46,9	34,4
2		17,0	30,8	67,3	54,4	30,9	29,2
3		15,4	31,7	65,2	62,8	31,8	25,9
4		13,8	31,8	51,7	48,9	30,2	32,6
1	150	7,9	24,2	50,5	37,5	30,1	17,4
2		5,9	23,8	51,7	31,9	23,9	29,8
3		7,0	22,4	50,9	32,8	37,5	23,7
4		6,8	20,8	42,9	30,9	35,7	24,5
1	200	4	21,2	41,4	32,8	29,1	20
2		2,4	20,7	24,3	18,8	18,1	15,4
3		3,5	19,6	21,7	18,75	17,9	17,9
4		2,9	19,0	20,1	19,6	18,4	16,1
1	250	1,8	10	19,0	25	11,6	13,0
2		0	9,8	12,7	21,9	11,8	8,35
3		1,4	11,2	14,2	22,9	12,55	2,8
4		0,6	9,9	13,2	22,2	12,0	2,65

ВИСНОВКИ

Таким чином, в даному дослідженні з метою підвищення показників теплостійкості клеїв для виготовлення спецвзуття:

- ✓ Обґрунтовано необхідність модифікації вітчизняних поліуретанових клейових композицій
- ✓ Як модифікатор використано природний мінерал – цеоліт, який за своїми структурними та фізико-хімічними характеристиками підвищує теплостійкість, при цьому є екологічно чистим і недорогим
- ✓ Встановлено, що модифікація всіх досліджуваних клейових композицій цеолітом у кількості 1-1,5% дасть можливість підвищити теплостійкість до 150°С, а клейової композиції №1 (ПУ-503), яка містить поліуретановий каучук марки Десмокол 530, цеоліт, етилацетат і ацетон – до 200°С
- ✓ Створені клейові композиції можна рекомендувати для виготовлення спеціального взуття, яке витримає високі температурні навантаження

- ✓ Розроблення технологічного процесу виготовлення спецвзуття з використанням нових модифікованих клейових композицій, нових видів енергії для сушіння та активації клейових плівок потребують додаткових досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Олійникова В.В., Бабич А.І., Вуштей А.О. Аналіз поліуретанових клеїв, що використовуються у взуттєвій промисловості за кордоном, та їхні властивості // Легка промисловість, 2008, №4, с.43-45.
2. Авторское свидетельство №1348363, кл. С 09 J 175/06, 1987.
3. Олійникова В.В., Бабич А.І., Вуштей А.О. До питання про будову і особливості структури полімерів з підвищеною термостійкістю // Легка промисловість, 2011, №3, с.32-33
4. Петрова А.П. Термостойкие клеи. – М.: «Химия», 1977. – 200с.
5. Данилова Ю.С., Гвоздев Ю.М. Моделирование и прогнозирование выносливости клеевых подошвенных соединений//Кожевенно-обувная промышленность, 2010, №2, с.46-47

Одержано 18.04.2012